

О. А. Жадькокандидат педагогічних наук,
заступник директора з виховної роботи
Нікопольського фахового педагогічного коледжу

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження зумовлена, з одного боку, непротими умовами сучасного розвитку системи освіти в Україні, спричинених спочатку пандемією COVID-19, потім – упродовженням військового стану у країні, а з іншого боку, потребою у постійному самовдосконаленні педагогів, підвищенні їхньої педагогічної майстерності, професійної компетентності і культури. Мета статті – розкрити виклики, які постають перед викладачами в сучасних умовах дистанційної освіти, та особливості розвитку їх педагогічної майстерності. Розкрито основні виклики, що мають урахуватися викладачами в сучасних умовах дистанційної освіти (збільшення частки самостійної роботи здобувачів освіти, поступовий перехід від колективних форм і способів організації навчання до індивідуалізованих; важливість урахування особистих обставин і умов життя всіх здобувачів освіти, аби забезпечувати їх вільний доступ до якісної освіти; непостійний контингент здобувачів освіти в освітньому процесі; необхідність створення інформаційних освітніх платформ закладів освіти, мереж, банків навчальних матеріалів для проведення занять; важливість збереження інформаційної інваріантності освіти). Охарактеризовано особливості розвитку педагогічної майстерності викладача в сучасних умовах дистанційної освіти (організація самоосвітньої діяльності викладачів за допомогою онлайн ресурсів; стажування в українських і європейських закладах освіти, проведення та відвідування гостьових лекцій, онлайн екскурсій, тематичних зустрічей і науково-практичних конференцій; оволодіння різноманітними онлайн інструментами, які викладачі можуть використовувати для створення презентацій, виконання і перевірки завдань здобувачів освіти, унаочнення навчального матеріалу, проведення підсумкових контрольних заходів; участь викладачів у різноманітних міжнародних проєктах з колегами із різних країн, організація та проведення спільних фундаментальних і прикладних досліджень; онлайн доступ до наукових бібліотек, архівів та баз даних різних закладів освіти у різних країнах; моделювання мережної взаємодії викладачів).

Ключові слова: дистанційна освіта, викладач, педагогічна майстерність, розвиток, освіта.

Постановка проблеми. Сучасна система освіти в Україні перебуває у досить складних умовах розвитку. З одного боку, вона враховує вимоги і виклики сьогодення і, відповідно, виявляє гнучкість та адаптивність в організації освітнього процесу. Так, пандемія COVID-19 змусила освітян шукати альтернативні традиційним способи організації освітнього процесу, аби забезпечити його безперервність і рівний доступ до освітнього процесу всіх його учасників. Це сприяло широкому впровадженню дистанційної освіти в усіх закладах освіти та значному поширенню інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. Уведення воєнного стану в Україні в лютому 2022 р. поставило систему освіти у найскладніші умови, коли педагоги не лише вимушені були знову в повному масштабі провадити дистанційне навчання, але й піклуватися про безпеку учасників освітнього процесу, виявляти гнучкість у складанні розкладу занять, адже учні, студенти та й самі педагоги знаходилися в різних куточках країни і світу, загалом.

З іншого боку, характерною особливістю вітчизняної системи освіти є превалювання гуманістичної парадигми, яка ставить особистість з усіма її

інтересами, потребами й мотивами в центр освітнього процесу. Це зумовлює особистісну орієнтацію освітньої діяльності, її спрямованість на самореалізацію учасників освітнього процесу, розвиток їхньої культури, духовності, широкого світогляду тощо. З огляду на це сучасний педагог повинен постійно шукати баланс між складними умовами розвитку системи освіти у країні та забезпеченням кращих можливостей для навчання і виховання здобувачів освіти. І це вимагає від викладачів високого рівня розвитку їхньої педагогічної майстерності, культури і професійної компетентності, постійної самоосвіти і самовдосконалення. Тільки особистість, яка усвідомлює себе носієм різних культурних, професійних та інших цінностей, здатна адекватно усвідомлювати і визначати цілі та завдання власної діяльності, виявляючи необхідну гнучкість, мобільність та адаптивність, яких вимагають певні життєві обставини, неухильно і наполегливо просуватися до їх досягнення.

З огляду на це педагогічно доцільним є аналіз тих викликів, які постають перед викладачами в сучасних умовах дистанційної освіти, і специфіки розвитку їх педагогічної майстерності за цих умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Слід відзначити, що окремі аспекти проблеми діяльності викладача в умовах дистанційної освіти висвітлювалися сучасними дослідниками. Так, В. Биков, О. Гриценчук, Ю. Жук [2], О. Огієнко [7] вивчають розвиток дистанційного навчання в Україні та інших країнах світу. Н. Клокар [5], В. Опанасенко [8], С. Перепічай [10] аналізують специфіку здійснення дистанційного навчання в системі вищої освіти та у процесі підвищення кваліфікації фахівців. Окрім того, П. Бендерезь [1], К. Бугайчук [3], А. Гудімова, І. Бабіна [4], Г. Корицька [6] розкривають у своїх роботах важливість постійного розвитку професійної майстерності викладача для ефективної організації дистанційного навчання.

Водночас проблема сучасних освітніх викликів та особливостей розвитку педагогічної майстерності викладачів в умовах дистанційного навчання досліджена недостатньо, що і зумовило цей науковий пошук.

Мета та завдання статті. Мета статті – розкрити виклики, які постають перед викладачами в сучасних умовах дистанційної освіти, та особливості розвитку їх педагогічної майстерності.

Виклад основного матеріалу. Дистанційне навчання стає надбанням сучасної науки, техніки та системи освіти. За умови продуманого впровадження воно допомагає зробити освіту доступною для широкого загалу, сприяє навчанню протягом життя, орієнтується на задоволення професійних запитів і потреб особистості, індивідуалізацію навчання, оновлення й осучаснення педагогічної теорії та практичної складової професійної підготовки фахівців. Дистанційне навчання має дуальний характер: з одного боку, воно виступає технологією, яка використовується у процесі навчання здобувачів освіти; а з іншого боку, дистанційне навчання виступає об'єктом вивчення й опанування з боку викладача, формування його особистого когнітивного і творчого досвіду [7].

Серед основних викликів, що мають урахуватися викладачами в сучасних умовах дистанційної освіти, є такі [2; 5; 8]:

– збільшення частки самостійної роботи здобувачів освіти, поступовий перехід від колективних форм і способів організації навчання до індивідуалізованих, що вимагає формування у здобувачів освіти навичок і готовності до самоосвіти, самоорганізації і професійного самовдосконалення. Навчальний матеріал має бути адаптованим відповідно до рівня підготовки здобувачів освіти, які повинні володіти навичками організації самостійного здобуття інформації, її обробки та використання;

– важливість урахування особистих обставин і умов життя всіх здобувачів освіти, аби забезпечувати їх вільний доступ до якісної освіти. Це перед-

бачає надання можливостей здобувачам освіти реалізовувати індивідуальну освітню траєкторію, організацію навчання в асинхронному режимі, формування гнучкого розкладу занять. Тим самим забезпечується адаптивність як один із принципів дистанційної освіти, що передбачає індивідуальний темп навчання здобувачів освіти, самостійний вибір ними окремих навчальних дисциплін, часу і місця для навчання, термінів консультацій та складання підсумкових робіт, заліків та іспитів, періодичне відновлення освітньої діяльності з метою підтримки загальнокультурних і професійних знань особистості на рівні динамічних змін відповідно до професійних вимог;

– непостійний контингент здобувачів освіти в освітньому процесі, що пов'язано із їх перебуванням у різних містах України та інших країн світу. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють здобувачам освіти навчатися з різних куточків світу, утім, це вимагає більшої індивідуалізації навчання, упровадження нових організаційних форм і методів навчальної діяльності;

– необхідність створення для організації ефективного дистанційного навчання інформаційних освітніх платформ закладів освіти, мереж, банків матеріалів для проведення занять, що дозволяє здобувачам коригувати і доповнювати власну освітню програму в закладі освіти;

– важливість збереження інформаційної інваріантності освіти, що забезпечує можливість переходу здобувачів освіти на навчання в інші заклади освіти за схожими спеціальностями.

Усе це вимагає від викладача володіння педагогічною майстерністю на високому рівні й організацію постійної самоосвіти і професійного самовдосконалення.

Основними компонентами педагогічної майстерності викладача є: гуманістична спрямованість (орієнтація на особистість, її потреби, особливості розвитку, мотиви, інтереси, їх урахування при організації освітньої діяльності, ціннісне ставлення до особистості, щира і глибока повага, любов до дітей); професійна компетентність (наявність у викладача знань, умінь, навичок зі свого навчального предмету, методики його викладання, суміжних дисциплін, психології, педагогіки тощо); здібності до педагогічної діяльності (комунікативні, перцептивні, організаторські здібності, емоційна стабільність, динамізм особистості, оптимістичне прогнозування тощо); педагогічна техніка (зовнішня і внутрішня техніки, у тому числі при проведенні онлайн заходів) [9].

У розвитку педагогічної майстерності викладача особлива увага повинна приділятися формуванню його фундаментальних знань, практичних умінь і навичок використання дистанційного навчання у своїй професійній діяльності. Це сприяє забезпеченню легкої адаптації виклада-

чів до змін різних освітніх концепцій і технологій, а також широкому використанню цих технологій у власній освітній діяльності. Така підготовка до використання дистанційного навчання має починатися з глибокого усвідомлення й аналізу цілей навчання, дидактичних можливостей застосування нових освітніх технологій для передачі навчального матеріалу, вимог до впровадження дистанційного навчання з урахуванням специфіки викладання конкретних навчальних предметів, готовності викладачів до використання дистанційного навчання, його нормативно-правового, технічного і навчально-методичного забезпечення. Застосування мультимедійних навчальних програм (презентацій занять з різних дисциплін, енциклопедій, довідників, статей, тренажерів, інтерактивних карт світу, ілюстрацій, 3D-об'єктів тощо), програмних комплексів (широкого спектру комп'ютерних інструментів для забезпечення автоматизації освітньої діяльності), мережі Інтернет надає викладачу широкі можливості для розвитку інноваційної освітньої діяльності, інтеграції сучасних досягнень освітньої галузі у власну педагогічну практику.

Щодо практичних умінь і навичок, викладач повинен мати сформовані навички пошуку, передачі, обробки та створення інформації в Інтернеті, побудови відповідного освітнього середовища та використання оптимальних інформаційно-комунікаційних технологій в освіті; володіти сучасними програмними засобами, що допомагають створювати дистанційні навчальні ресурси, доносити навчальну інформацію до здобувачів освіти в синхронному та асинхронному режимах, організувати їх спільну роботу над навчальними матеріалами, забезпечувати двосторонній зв'язок у навчанні; знати та застосовувати правила безпечної поведінки в Інтернеті та мережевого етикету в навчанні; уміти здійснювати аналіз програмного забезпечення з позиції можливостей використання його в навчанні; мати сформовані навички роботи із соціальними мережами, розуміти їх суть та принципи застосування для формування освітнього середовища; знати принципи роботи різних електронних пристроїв, уміти аналізувати їхні дидактичні можливості й визначати способи застосування в освітньому процесі; уміти здійснювати планування та методичну підтримку дистанційного навчання з урахуванням вимог, що висуваються до навчально-методичних матеріалів, а також різних можливостей інформаційно-комунікаційних технологій. Окрім того, викладач повинен уміти спілкуватися з різними учасниками освітнього процесу і встановлювати міжособистісні зв'язки, організувати співробітництво в навчанні, подавати навчальний матеріал доступно для його запам'ятовування здобувачами освіти, створювати орієнтовану на них атмосферу

навчання. Викладач поступово стає консультантом, ментором, тьютором, розробником науково-методичного забезпечення необхідних для навчання дистанційних матеріалів [1; 3].

Ефективність дистанційної освіти залежить від низки факторів, що впливають на процес її організації, головними серед яких є [8]: рівень психологічної і професійної готовності викладачів до здійснення дистанційного навчання, знання, уміння й навички викладача стосовно його організації, майстерність у володінні інформаційно-комунікаційними технологіями та організації співпраці всіх учасників освітнього процесу в умовах дистанційного навчання тощо.

Основним напрямом удосконалення педагогічної майстерності викладача є його професійне самовдосконалення шляхом здійснення цілеспрямованої самоосвітньої діяльності. Дистанційне навчання спричиняє поступове зміщення акценту з освіти на самоосвіту. Стрімкий розвиток науки, постійне збільшення обсягу інформації, підвищення вимог до викладачів щодо рівня їхньої професійної компетентності потребують від них готовності, прагнення й уміння наполегливо і систематично займатися самоосвітою, саморозвитком і самовдосконаленням.

Відтак, особливостями розвитку педагогічної майстерності викладача в сучасних умовах дистанційної освіти є [1; 2; 4; 6; 7; 10]:

- організація самоосвітньої діяльності викладачів за допомогою онлайн ресурсів. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології дозволяють викладачам долучитися до будь-якої освітньої платформи, курсу, вебінарі, майстер класу, конференції, відвідати їх наживо чи в записі, обрати цікаві для себе теми для вивчення, обговорення чи дослідження, долучитися до спільноти однодумців, поділитися власним досвідом освітньої діяльності та познайомитися із досягненнями своїх колег. Сучасні українські (Prometheus, Vumonline тощо) та світові (Coursera тощо) онлайн платформи, освітні хаби (Сковорода-хаб тощо) пропонують викладачам безліч курсів, лекцій, вебінарів, майстерок для підвищення кваліфікації і професійної компетентності, розширення світогляду і задоволення особистих пізнавальних потреб педагогів;

- стажування в українських і європейських закладах освіти, проведення та відвідування гостьових лекцій, онлайн екскурсій, тематичних зустрічей і науково-практичних конференцій, що надає можливість викладачам познайомитися зі специфікою організації освітньої діяльності в різних закладах освіти та різних країнах, збагатити свої знання щодо організаційних форм і методів навчання та виховання молоді;

- оволодіння різноманітними онлайн інструментами, які викладачі можуть використовувати

для створення презентацій, виконання і перевірки завдань здобувачів освіти, унаочнення навчального матеріалу, проведення підсумкових контрольних заходів (зокрема, з метою здійснення індивідуалізації та диференціації навчання здобувачів освіти з урахуванням рівня їхніх пізнавальних здібностей) тощо. Окрім того, викладачі можуть створювати власні освітні сайти чи блоги і завантажувати туди цікаві навчальні й методичні матеріали;

- участь викладачів у різноманітних міжнародних проектах з колегами із різних країн (у тому числі дистанційно), організація та проведення спільних фундаментальних і прикладних досліджень, упровадження їх результатів в освітній процес різних закладів освіти, поширення досягнень і результатів досліджень серед наукової спільноти;

- онлайн доступ до наукових бібліотек, архівів та баз даних закладів освіти у різних країнах, що дозволяє розширити джерельну базу наукових досліджень викладачів, організувати їхню ефективну дослідницьку діяльність;

- моделювання мережної взаємодії викладачів у ході очних занять при вивченні теоретичних питань та організації навчальних онлайн (дистанційних) конференцій.

Висновки та пропозиції. Отже, упровадження дистанційного навчання забезпечує безперервність, гнучкість, мобільність, адаптивність освіти, індивідуалізацію освітнього процесу, реалізацію особистісно орієнтованого підходу в освіті, формує у викладачів цифрову компетентність, потребу в постійному оновленні знань, підвищенні кваліфікації, спонукає до самоосвіти, планування особистого і професійного розвитку, оволодіння новітніми інформаційно-комунікаційними технологіями в освіті, покращення професійної компетентності викладачів. Водночас дистанційне навчання вимагає від викладачів постійного розвитку їхньої педагогічної майстерності в напрямі розширення знань, умінь і навичок щодо провадження дистанційного навчання, організації взаємодії між здобувачами освіти, удосконалення педагогічної техніки та здібностей до педагогічної діяльності. Це досягається завдяки організації самоосвітньої діяльності викладачів за допомогою онлайн ресурсів, стажуванню в українських і європейських закладах освіти, проведенню та відвідуванню гостьових лекцій, онлайн екскурсій, зустрічей, участі викладачів у науково-практичних конференціях, міжнародних проектах, організації та проведенню фундаментальних і прикладних досліджень, оволодінню різноманітними онлайн інструментами, онлайн доступу до наукових бібліотек, архівів та баз даних закладів освіти у різних країнах світу, моделюванню мережної взаємодії викладачів тощо.

Перспективними для подальших досліджень вважаємо питання історії розвитку дистанцій-

ної освіти в Україні та світі, специфіки її впровадження на різних рівнях освіти, а також підготовки викладачів до організації дистанційного навчання.

Список використаної літератури:

1. Бендерезь Н. М. Дистанційне навчання в сучасній освітній діяльності і формуванні педагогічної майстерності. *Педагогічний дискурс*. 2010. Вип. 7. С. 24-29. URL : <https://repository.kristti.com.ua/wp-content/uploads/2016/08/StattyaBenderets.pdf> (дата звернення: 20.02.2024).
2. Биков В. Ю., Гриценчук О. О., Жук Ю. О. Дистанційне навчання в країнах Європи та США і перспективи для України. *Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: інноваційні засоби, технології*: монографія. Київ: Атіка, 2005. С. 77–140.
3. Бугайчук К. Л. Педагогічна майстерність викладача вищого навчального закладу МВС України в умовах дистанційного навчання. *Витоки педагогічної майстерності. Серія: Педагогічні науки*. 2012. Вип. 9. С. 12-18. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/27a99e4b-b956-45ed-a68a-89a185cb585f/content> (дата звернення: 18.02.2024).
4. Гудімова А. Х., Бабіна І. С. Роль індивідуально-педагогічних властивостей педагогів у професійній майстерності в дистанційних умовах. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2023. Том 34 (73). № 1. С. 116-121. URL : https://www.psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/1_2023/19.pdf (дата звернення: 16.02.2023).
5. Клокар Н. І. Методологічні основи запровадження дистанційного навчання в системі підвищення кваліфікації. *Шлях освіти*. 2007. № 4 (46). С. 38–41.
6. Корицька Г. Розвиток професійної майстерності педагога на тренінгу в умовах дистанційного навчання. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2021. Вип. 2. С. 67-73. URL : https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2021/2/10.pdf (дата звернення: 11.02.2024).
7. Огієнко О. І. Дистанційна педагогічна освіта: зарубіжний та вітчизняний досвід : методичні рекомендації. Київ : НАПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих, 2012. 75 с. URL : http://ipood.com.ua/data/NDR/Information_technology/2012_Ogienko_recomend.pdf (дата звернення: 11.02.2024).
8. Опанасенко В. П. Умови організації дистанційного навчання в процесі фахової підготовки педагогів професійного навчання. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій*:

- матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Глухів, 13 травня 2022 р.). Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2022. С. 183-186. URL : http://trpnpu ho.ua/images/my_images/doc_pdf/vidavnictvo/2022/zbirnik_maket_SG-13-05-2022.pdf (дата звернення: 18.02.2024).
9. Педагогічна майстерність: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища школа, 1997. 349 с.
10. Перепічай С. В. Особливості дистанційного навчання в освітньому процесі ЗВО. *Розвиток педагогічної майстерності майбутнього педагога в умовах освітніх трансформацій*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (Глухів, 13 травня 2022 р.). Глухів : Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2022. С. 205-206. URL : http://trpnpu ho.ua/images/my_images/doc_pdf/vidavnictvo/2022/zbirnik_maket_SG-13-05-2022.pdf (дата звернення: 18.02.2024).

Zhadko O. Development of Teacher's Pedagogical Skills in the Conditions of Distance Education

The relevance of the study is determined, on the one hand, by the difficult conditions of modern development of Ukrainian education system, caused first by the COVID-19 pandemic, then by the introduction of martial law in the country, and on the other hand, by the need for teachers' continuous self-improvement, strengthening their pedagogical skills, improving professional competence and culture. The purpose of the article is to reveal the challenges faced by teachers in modern conditions of distance education and the specific features of development of their pedagogical skills.

The main challenges that must be taken into account by teachers in modern conditions of distance education are revealed. They are: increasing the significance of students' independent work, gradual transition from collective forms and methods of organizing education to individualized ones; the importance of taking into account the personal circumstances and living conditions of all students in order to ensure their free access to quality education; an unstable contingent of students in the educational process; the need to create educational information platforms of educational institutions, networks, banks of informational materials for conducting classes; the importance of preserving the informational invariance of education. The specific features of the teacher's pedagogical skills development in modern conditions of distance education are characterized. They are: organization of teachers' self-educational activities with the help of online resources; internships in Ukrainian and European educational institutions, conducting and attending guest lectures, online excursions, thematic meetings and scientific and practical conferences; mastering various online tools, which teachers can use to create presentations, perform and check tasks done by students, visualize educational material, conduct final tests; teachers' participation in various international projects with colleagues from different countries, organization and conduct of joint fundamental and applied research; online access to scientific libraries, archives and databases of various educational institutions in different countries; organization of teachers' network interaction.

Key words: distance education, teacher, pedagogical skill, development, education.